

Sammanställning anläggande av våtmark vid Stora Uttervik

Nyköpings kommun

Sportfiskarna

Tel: 08-410 806 29

E-post: rickard.gustafsson@sportfiskarna.se

Postadress: Forsgränd 18, 611 33 Nyköping

Hemsida: www.sportfiskarna.se

© Sportfiskarna 2020

Omslag: Drönarvy över våtmarksområdet
och Bråvikens kustområde

Foto: Rickard Gustafsson

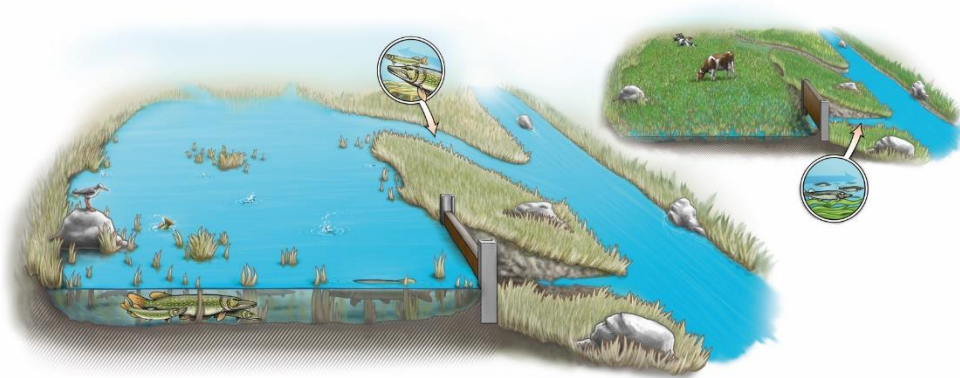
Inledning

Sportfiskarna, Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund, jobbar sedan 2010 länsöverskridande med att restaurera lek- och uppväxtområden för rovfisk längs med ostkusten. Arbetet är en del i Sveriges miljömålsarbete och har finansierats genom medel från bland annat länsstyrelser, Fiskeriverket, Naturvårdsverket, Naturskyddsföreningen och stiftelsen Baltic Sea 2020.

Sedan mitten av 1990-talet har bestånden av vårlekande rovfiskar som gädda och abborre längs östersjökusten minskat kraftigt. Statistik från yrkesfisket visar att landningen av gädda och abborre har minskat med över 80% och fritidsfiske är numera meningslöst i många tidigare välbesökta områden. Minskningen är tydligast i de kustområden som gränsar mot egentliga Östersjön och i många områden där gädda och abborre tidigare var mycket vanlig, t.ex. på Gotland, i Kalmarsund och i Stockholms ytterskärgård visar undersökningar att reproduktionen i princip har upphört. Mycket tyder på att fiskynglen på grund av minskade mängder av djurplankton svälter ihjäl redan några veckor efter att de kläcks. Orsakerna är inte helt klarlagda, men troligtvis finns förklaringen i de storskaliga förändringar i Östersjöns ekosystem som orsakats av bland annat övergödning och ett allt för hårt fisketryck på stora rovfiskar i öppna havet, framförallt torsk. När rovfisken minskat har i stället små djurplanktonätande arter så som skarpsill och storspigg kunnat öka i antal. Avsaknad av kustnära rovfiskar som gädda och abborre i skärgården har visats öka övergödningens effekter på lokal nivå genom ökade algbloomningar och igenväxning av fintrådiga alger.

Kustmynnande vattendrag är och har sannolikt varit mycket betydelsefulla som reproduktionsområde för flertalet vårlekande arter i kustområdet. Sötvattensmiljöerna har dock påverkats kraftigt av mänsklig aktivitet, bland annat genom omfattande utdikningar sedan andra hälften av 1800-talet. Förutom gädda, så vandrar till exempel abborre och många karpfiskar upp i sötvatten under våren för lek. Våtmarker och översvämmade gräsmarker utgör ideala reproduktionsområden för gädda och om vandringsvägarna är fria kan stora mängder fisk vid leken följa vattendragen från havet upp till våtmarkerna. I våtmarkernas varma och näringsrika vatten utvecklas fiskäggen snabbt och här finns ett överflöd av mat för nykläckta fiskungar. Sammantaget ger det ynglen en snabb tillväxt och bra grund för att under senvåren vandra ut i kustbandet.

Genom att återskapa och tillgängliggöra en del av de våtmarker som tidigare dikats ut jobbar Sportfiskarna för att öka arealen av lämpliga lek- och uppväxtområden för Östersjöns rovfiskar. Rent krasst återskapas den vattenhållande förmågan i ett topografiskt avgränsat område genom att en dammvall byggs, en reglering upprättas och en faunapassage (omlöp) byggs för att möjliggöra fiskvandring. Under tidig vår däms området upp och håller sedan vatten fram till midsommar då vattennivån sänks av successivt. Under sommaren betas eller slås vegetationen maskinellt. Något som skapar en flora med rik biologisk mångfald och gynnar gräs och örter som utgör perfekt leksubstrat för gäddan (Figur 1).

Figur 1. Illustration/skiss för våtmarken. Den stora bilden till vänster visar miljön under våren och lilla bilden till höger visar miljön för sommaren. Illustration: Erik Ohlsson.

Även andra organismer som fåglar, insekter och groddjur samt floran gynnas av våtmarksrestaureringar vilket ger en ökad biologisk mångfald i stort. Genom en rad fysiska och kemiska processer i våtmarkerna fastläggs och omvandlas dessutom mycket av de näringsämnen som annars skulle rinna rakt ut i havet. En våtmark som kan nyttjas för fiskelek får därmed dubbel nytta för Östersjön.

Bakgrund

Arbetet med att anlägga en våtmark vid Stora Uttervik har pågått sedan 2015 då en inledande dialog togs med markägaren. Området pekades ut som ett potentiellt åtgärdsområde inom ramen för en kartering med fokus på lek-miljöer för kustlevande rovfisk längs Sörmlandskusten (Sportfiskarna 2015). Vidare genomfördes projektering och anmälan om vattenverksamhet inom ramen för projektet Gult till grönt som finansierades av Havs och vattenmyndigheten.

Den totala kostnaden för praktiskt genomförande projektet landade på 596 902 SEK. Projektet beviljades genomförandemedel via den våtmarkssatsning som regeringen genomförde inom ramen för LONA (Lokala naturvårdssatsningen) under 2018. 495 000 SEK beviljades via anslaget. Under 2020 säkrades kvarstående finansiering via Naturskyddsföreningens satsning ”Tid för våtmark” (50 000 SEK) samt via ett samarbete med Kiviks musteri (50 000 SEK). Anläggandet av våtmarken genomfördes under juni 2020. Inom ramen för projektet har Nyköpings kommun tillsammans med Sportfiskarna stått som sökande för LONA-medel.

Alla bilder som presenteras i denna redovisning har spridningstillstånd. För drönarbilder har spridningstillstånd erhållits från Lantmäteriet. Beslut finns att tillgå.

Områdesbeskrivning och genomförande

Den anlagda våtmarken ligger vid Stora Uttervik cirka 15 km söder om Nyköping i Södermanlands län. Längst in i Mörkviken, en avsnörd vik av Bråviken mynnar ett mindre vattendrag utan namn som avvattnar omgivande marker. Området utgjordes tidigare av en tidvis översvämmade strandäng om cirka tre hektar som årligen betats av får samt delvis slagits genom maskinell slåtter sedan 1990-talet.

En ca 1,5 ha stor våtmark har skapats på den del av strandängen som breder ut sig alldeles norr om Mörkviken. En cirka 225 m lång dammvall byggdes tvärs över strandängen för att hålla kvar vatten i området (Figur 2).

Figur 2. En dammvall (röd pil) byggdes tvärs över strandängen för att kunna hålla kvar vatten. Foto: Rickard Gustafsson.

Centralt i dammvallen placerades en platonmatta som fungerar som en extra tätspärr (Figur 3). Denna grävdes ned cirka 2-3 dm i befintlig marknivå och täcktes med jordmaterial.

Figur 3. En platonmatta placerades centralt i dammvallen och kommer fungera som en extra tätspärr. Foto: Rickard Gustafsson.

Massor för byggnation av dammvall erhöles genom att en damm skapades alldeles norr om området samt att högre belägna ytor inom våtmarken schaktades grunt (Figur 4).

Figur 4. Massor för byggnation av dammvall togs från en damm (blå pil) som skapades norr om området samt områden med högre marknivåer inom våtmarken (röda pilar). Foto: Rickard Gustafsson.

Bäcken som tidigare rann vid sidan av strandängan leddes in i våtmarksytan (Figur 5).

Figur 5. En ny bäckfåra skapades genom våtmarken. Foto: Rickard Gustafsson.

Den gamla bäckfåran pluggades och erosionssäkrades med en spont samt stenmaterial (Figur 6). Stora delar av den gamla bäckfåran sparades för avvattning av marker öster om området. Denna kan dessutom fungera som breddning vid extremt höga flöden.

Figur 6. Där den gamla bäckfåran pluggades och erosionssäkrades (se röd pil). Foto: Erik Johansson.

För att möjliggöra etablering av maskiner för framtida skötsel av våtmarken placerades två vägtrummor i bäckfåran (Figur 7).

Figur 7. För att möjliggöra etablering av maskiner för framtida skötsel av våtmarken placerades vägtrummor i den nya bäckfåran. På bild visas en av de två vägtrumorna. Foto: Erik Johansson.

För att möjliggöra dämning och avsänkning av våtmarken placerades en regleringsmunk, även kallat stigbrunn i dammvallen där bäckfåran skär igenom dammvallen (Figur 8). Munken placerades på en packad yta med stenkross. Anslutningsrören har en dimension på 600 mm och stigröret 1000 mm.

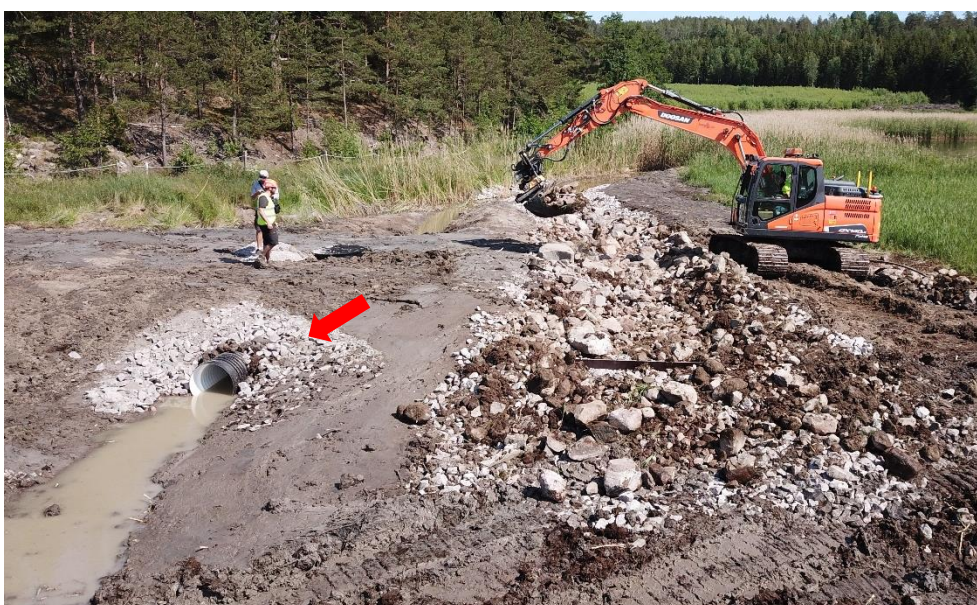

Figur 8. Regleringsmunken placerades i bäckfåran där den korsade dammvallen. Foto: Erik Johansson.

Konstruktionen integrerades väl i dammvallen för att smälta in bra i omgivande miljö (Figur 9). Inloppsröret erosionssäkrades med stenkross (Figur 10).

Figur 9. Regleringsmunken med utloppsrör synligt. Vid den röda pilen syns locket till stigröret där sättrar placeras i för att dämna våtmarken. Foto: Rickard Gustafsson.

Figur 10. Inloppsröret till regleringsmunken erosionssäkrades med stenkross (röd pil). Foto: Rickard Gustafsson.

För att möjliggöra vandring för fiskar och andra vattenlevande organismer anlades en faunapassage i form av ett omlöp i anslutning till regleringsmunken (Figur 11).

Figur 11. För att möjliggöra vandring för fiskar och andra vattenlevande organismer anlades en faunapassage i form av ett omlöp i anslutning till regleringsmunken. Foto: Rickard Gustafsson.

Omlöpet formades av schaktmassor och kläddes in med geotextilduk som kläddes med stenkross (0–32 mm) som toppas med natursten (10–800 mm) (Figur 12–16). Med hjälp av en formplywood skapades en fast utloppsacke som kläddes med sten. Nivån för utloppsackan fastställdes till +0,8 m (RH2000), vilket utgör dämmningsnivån för våtmarken.

Fallhöjden fördelades ut på en sträcka om cirka 25 m vilket gav en genomsnittlig lutning på ca 3,2 %.

Figur 12. Faunapassagen formades av schaktmassor. Foto: Rickard Gustafsson.

Figur 13. Geotextilduk placerades ut på schaktmassorna. Foto: Erik Johansson.

Figur 14. Stenkross placerades ut på geotextilduken. Foto: Erik Johansson.

Figur 15. Stenkrossen kläddes in med natursten för att skapa en naturlig bäckfåra med varierande strukturer. Foto: Erik Johansson.

Figur 16. Bild på slutgiltigt omlöp med natursten av olika lager som översta lager. Foto: Rickard Gustafsson.

Dammvallen såddes in med vallfröblandning för att påskynda återväxt av vegetation. Något som både bidrar till att vallen smälter in i omgivning men också skapar en ökad stabilitet.

Vid återbesök av området under hösten konstaterades att vegetationen återhämtat sig fint i området och att dammvall och andra konstruktioner som skapats smälter in väl i omgivningen (Figur 17-18). Hela området betades av får vid återbesöket.

Figur 17. Drönbild över området tagen i slutet av september. Foto: Sportfiskarna.

Figur 18. Drönbild på dammvallen och delar av faunapassagen tagen i slutet av september. Foto: Sportfiskarna.

Ekonomisk redovisning

Den totala kostnaden för genomförandet av projektet blev 596 902 SEK. Nedan presenteras en ekonomisk redovisning av projektet med olika poster specificerade. På begäran redovisas offerter, fakturor och utdrag ur ekonomisystem.

Post	Summa
Projekt- och arbetsledning	115 942 SEK
Entreprenadkostnader och material	472 486 SEK
Transport	4 919 SEK
Fältutrustning	3 555 SEK
Totalt	596 902 SEK

Erkännande

Stort tack till Jan Randbäck, markägare för medgivande och medverkan i projektet såväl vid planering som genomförande. Stort tack även till Naturskyddsföreningen och Kiviks musteri för medfinansiering av projektet. Vi vill även rikta ett stort tack till Nyköpings kommun för att ha stått bakom projektansökan och därmed genomförande av åtgärden.

Referenser

Sportfiskarna. 2015. Kustnära lekomyråden för fisk i Sörmland. Åtgärdsförslag för ökad fiskrekrytering i kustmynnande vattendrag inom Södermanlands län. Rapport 2015:2.

